

תנועת הקיבוץ הדתי

ב' טבת תש"ע, 19.12.09
גיליון מס' 187

פרשת מקץ

"ויאמר יהודה אל ישראל אביו...אנכי הערבנו מידי תבקשנו"¹

מאת גילי זיוון, קיבוץ סעד

בשבת ראשונה של חנוכה קראנו את פרשת "וישב" ובה קראנו על הטרגדיה של משפחת יעקב אבינו. על אפליה בין אחים, על שנאה, קנאה, תוכנית לרצח, מכירת יוסף לישמעאלים ומכאן הולכים ומסתעפים קורותיו של יוסף במצרים בבית סריס פרעה ובבית האסורים.

השבת, עם סיומה של חנוכה נקרא על המשך קורותיו של יוסף במצרים- על הרעב בכנען, ירידת האחים למצרים והמפגש הטעון עם יוסף ... אולם באמצעו של הסיפור על יוסף ואחיו, כשאנו בשיאו של המתח הסיפורי, קוטע הכתוב את הרצף ואנו נאלצים לנטוש את יוסף בארץ זרה ולעבור לסיפור יהודה ותמר בכנען. מה פשר מבנה זה של הדברים?

הצעות שונות הוצעו לפתרון חידת המבנה של סיפורי יוסף ואחיו ואף אני מבקשת להציע מפתח להבנה מחודשת של מבנה זה. אפשר להשקוף על פרשת יוסף ואחיו כפרשה שעיסוקה הוא **תקשורת בין אישית ואפשרותו של דיאלוג בין בני-אדם**. כל השתלשלות העניינים בראשיתה של הפרשה ועלילות יוסף בהמשך הספר מצביעים על טרגדיה קשה של העדר תקשורת. גיבורי הסיפורים הללו **מנוכרים** זה לזה. זרים ולעיתים אף עוינים ככתוב: "וישנאו אותו ולא יכלו דברו שלום". אכן יש אמירות רבות בסיפור, מילים ומשפטים, אלא שאלו יוצרות ניכור וריחוק, ולעיתים גם כאב ואובדן. יוסף המושלך לבור זועק אל אחיו כפי שמעידים האחים בפרשתנו (ברגע מאוחר של חשבון נפש): "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו" (בר', מב', כא), אך צעקותיו נשארות תלויות להן על שפת הבור. אין קשר בין יוסף לאחיו, הוא זר להם ומנוכר אך שיאו של הניכור מתבטא ביחסם אל אביהם. הם שולחים את כותונת הפסים מושא קנאתם טבולה בדם (באירוניה קשה מבקשים "הכר נא"), ובהבל פיהם גוזרים על אביהם "ימים רבים" של אבלות, כאב ובכי. המילים אינן משמשות בסוף פרק לז' ליצירת קשר ודיאלוג, הן נועדו ליצור ניכור וכאב. הן מבקשות ליצור מציאות הרסנית עבור יעקב, האב שלא הקשיב לבניו אלא הקשיב רק לכאביו וגעגעויו שלו. אכן "חיה רעה אכלתה". חיית הקנאה והעלבון הבוערת בקרב האחים סלקה את יוסף ממשפחתו וארצו.

הסיפור הראשון בו מתרחש המעבר **מניכור להכרה** הוא סיפור **תמר ויהודה**. ראשיתו של הסיפור ממשיכה את הטרגדיה של העדר הדיאלוג: גיבורי הסיפור אינם משוחחים ביניהם, אינם מישירים מבט אל האחר (ובמקרה שלנו "האחרת") ואינם רואים אלא את עצמם. יהודה איננו מסוגל להבין את בדידותה ואכזבתה של תמר הנשארת "נשואה נצחית למתים" ואיננה יכולה להקים לה משפחה אמיתית, ולזכות לחבק את ילדה. לא נותר לתמר אלא הפתרון היצירתי והנועז להשיג את זרעו של יהודה, שהתאלמן גם הוא בינתיים, בהתחפשה לזונה.

שוב אנו נתקלים בציפיות שונות מהגבר והאשה. ליהודה, ראש המשפחה, אין בעיה למלא את צרכיו המיניים עם "הקדשה", אך היא - כשמתגלה כי "זנתה ... וגם הנה הרה לזנונים" מיד מצווה יהודה "הוציאוה ותשרף". אלא שכאן קורה המהפך. בעקבות הצגת **הערבון**. תמר אומרת "הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה" ויהודה מכיר לא רק את החפצים המעידים על זהותו אלא גם את טעותו, ככתוב: "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני". **הערבון** מעביר אותנו לראשונה מעולם של **ניכור** לעולם בו היחיד **מכיר** בזולתו. הכרה מסוג זה יוצרת **ערבות**, אכפתיות מהזולת.

¹ ראשיתו של רעיון זה בשיעור מופלא ששמעתי מפי ד"ר **שמואל ויגודה** במסגרת שיעורי פרשת השבוע ב"מרכז יעקב הרצוג" בעין צורים, בתוכנית "לקראת שבת", ועל כך **תודותיי הרבות** לו! המשכו בדברים שכתבתי לפרשת "וישב" לעיתון "שבת שלום" ואחריתו בדברים הקצרים שלפניכם.

יהודה למד היטב את השיעור שבקשה **תמר** ללמדו ולכן בפרשת "מקץ" יהיה הוא זה אשר יצליח לשכנע את האב החשדן והכואב כי ישלח אתו את בנימין למצרים למען אשר "נחיה ולא נמות" (פרק מג, פב' ח'). ראובן, בניגוד ליהודה לא למד את הלקח והצעתו, "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך", נתקלת בסירוב מצד יעקב. ראובן לא השכיל לפרוץ מעולמו אל עולם האב ולא הבין כי הבטחתו לזרוע מוות נוסף במשפחה אין בה בכדי ליצור אמון בו.

יהודה בניגוד לראובן למד את סוד **הערבות ההדדית**: "אנכי **אערבנו** מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך..." אומר יהודה ליעקב.

וכך גם בפרשה הבאה יהיה זה יהודה שיאמר ליוסף: "כי עבדך **ערב** את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחסאתי לאבי כל הימים" (פרק מד', פס' לב) ומילים אלו הן שישכנעו את יוסף כי משהו עמוק ויסודי השתנה בהתנהגות אחיו "ולא יכל יוסף להתאפק..." (פרק מה, פס' א). רק יהודה שלמד על בשרו את היכולת להתחבר אל האחר, להרגיש אותו ולהקשיב לו היה יכול להביא את תחושות יעקב בעוצמה כזו אל יוסף ולגרום לפריצתו של יוסף ממשחק ההתנכרות אל הגילוי המחודש של אביו ואחיו.

יהודה למד את הלקח החשוב ביותר: **אין קיום למשפחה ואין קיום לחברה בלי כינון יחסים של הקשבה לזולת והכרה בו, בלי ערבות לחייו של ה"אחר"**.

בפרק לח' בספר בראשית יהודה למד מהי **ערבות** ומהי **אחריות על ייסורי הזולת**.

בפרשת "מקץ" השתמש יהודה בלקח החשוב הזה והפך לאח שלוקח אחריות על אחיו, לבן שערב לשלומו של האב, למנהיג שיודע לקחת אחריות על האחר.

סיפורי "וישב", "מקץ" ו"ויגש" מלמדים אותנו על נחיצותו של דיאלוג אמת בחיינו, על כוחן האדיר של המילים כהורסות וכוחן האדיר של המילים כמרפאות וכמגשרות.

גילי זיוון

ד"ר **גילי זיוון** אם לחמישה, חברת **קיבוץ סעד**. מתמחה במקרא ובפילוסופיה יהודית. ספרה "דת ללא אשליה" עוסק במתח שבין הגות יהודית אורתודוקסית לבין הלכי הרוח הפוסט-מודרניים המנשבים בעולמנו. כיום היא מלמדת ומנחה במרכז הרצוג וחוקרת במכון הרטמן.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של תנועת הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

הקיבוץ הדתי, דובנוב 7, ת.ד. 40015, תל אביב 64732 | טל: 03-607-2777 | פקס: 03-695-7039